A faint, golden-yellow background illustration. At the bottom is a stylized globe with latitude and longitude lines. Above it on the right is a tree with a large, rounded canopy. On the left is a building with a pointed roof and several windows. The entire illustration is rendered in a simple, line-art style.

Geográfus Hírlevél 55.

Szeged, 2020. március 23.

TARTALOM

CSATÁRI BÁLINT EMLÉKÉRE

Táj, tér, hely – Csatári Bálint földrajza (<i>Tímár Judit</i> , Békéscsaba)	3
Búcsú Dr. Csatári Bálinttól (<i>Csordás László</i> , Budapest – Kecskemét)	6
Szerelmem, az Alföld (<i>Lennert József</i> , Kecskemét).....	13
 KONFERENCIA-BESZÁMOLÓ	
Vasúttörténeti konferencia geográfus szemmel (<i>Géczi Róbert</i> , Budapest – Kolozsvár).....	15
 TUDOMÁNYOS ÉS OKTATÁSI ESEMÉNYEK.....	19

Csatári Bálint emlékére

2019. november 27-én a Közgazdaság- és Regionális Tudományos Központ Regionális Kutatások Intézetének Alföldi Tudományos Osztálya emlékülést és könyvbemutatót szervezett CSATÁRI Bálint tiszteletére Kecskeméten. A jelenlevőket PERGER Éva osztályvezető köszöntötte, majd a következő három előadás hangzott el: TIMÁR Judit *Csatári Bálint „szerelmes” földrajza*, RAKONCZAI János *Néhány gondolat az Alföldkutatásról és a Duna-Tisza közéről*, valamint DURÓ Annamária *A tanyavilág vonzásában*. A zsúfolásig megtelt előadóteremben megjelentek megtekinthettek egy mozgóképes összeállítást a Csatári Bálinttal készített interjúkból és filmekből, amit *Az Alföldi kaleidoszkóp – A magyar vidék a XXI. században. Tiszteletkötet Csatári Bálint 70. születésnapjára* című kötet LENNERT József általi bemutatása követt.

A rendezvényt Csatári Bálint síremlékének a kecskeméti Református Temetőben való megkoszorúzása követte, ahol CSORDÁS László búcsúzott a kiváló embertől, geográfustól, tanártól és barátától. Az eseményen részt vett Bálint lánya, Eszter és két unokája is.

Táj, tér, hely – Csatári Bálint földrajza¹

Kedves Bálint!

Születésnapokon szívesen emlékezünk. Nekem pedig ehhez most kiváló lehetőséget kínált legutóbbi találkozásunk, ami több évtizeddel korábbi ismeretségünk kezdetét idézte fel bennem. Akkor a szegedi egyetemen pályádat kezdő fiatal tanárként álltál a katedrán, s én, mint egyik diákod, hallgattalak lelkesen. Most az ELTE-n ültem a geográfus hallgatók között, fél szemmel őket figyelve, ahogyan szinte kivétel nélkül isszák a szavaidat. A „vidékkutatás, vidékfejlesztés” kurzusomra hívtalak meg előadni, s a 90 perces órára 89 diával felvértezve jelentél meg. Volt benne minden, mint valamennyi hosszabb vagy rövidebb előadásodban, amit az idők folyamán tőled hallottam: izgalmas tények és problémák, új megközelítések, tartalommal teli, sokatmondó térképek, a „természet világát” és a hely szellemét vagy tér és társadalom viszonyát szimbólumokban és a maga realitásában kifejező fotók; szigorúság, humor és – a nálad elmaradhatatlan – költészet. A hallgatók tekintete a saját reakcióimat tükrözte vissza: szellemes, okos, kritikus, érzelemdús, de mindenekelőtt, hiteles előadás részesei voltunk. Olyané, amitől a választott szakmájukban még sok szempontból bizonytalan fiataloknak is kedve támad a földrajzot tovább tanulni, vagy akár kutatni is. De milyen is a *Te földrajzod*, milyen a táj, a tér, a hely, a földrajz, mint diszciplína, az, amit Te mérsz, rajzolsz, foglalsz versebe? Milyennek láttattad azt velem közös szakmai utunkon, baráti beszélgetéseinken?

A táj – a Te tájad – alföldi. Mintha ismernél benne minden homokbuckát, a legkisebb tanyát is. Pontosan tudod, melyik odaillő s melyik az az amerikanizálódott, agresszívan teret foglaló külterületi épület, amit oly érzékletesen tudsz ellenpontként állítani, amikor meg akarod ismertetni – mint kifejezésre juttatad – a számodra „rangelső (Nagy) Alföld” ellentmondásos jelenét mindazokkal, akik fogékonyak erre a tudásra. E táj iránti közös érdeklődés több ezer kilométerre elérve is egy életre szóló barátsággal jutalmazott; összehozott az Alföldet múltjával,

¹ Jelen írás az *Alföldi kaleidoszkóp. A magyar vidék a XXI. században: Tanulmányok a 70 éves Csatári Bálint köszöntésére* című kötetben jelent meg.

hajdani betyárvilágával együtt értő Minamizuka SHINGO japán professzorral, akit „szellemi hídépítőnek” nevezte. Ne felejtjük el azonban, hogy annak a hídnak a másik végén Te állsz. A tájat magad is ilyen kapcsolatépítőként formálsz. A geográfusok és regionalisták mellett magad köré tudtál gyűjteni az Alföldért elkötelezett hazai történészt, etnográfust, szociológust, közgazdászt, tájépítőt, vagy hidrológust. Sosem láttam olyan sok és sokféle szakembert olyan hatalmas munkára hatékonyan egybefogva kutatni, mint az általad vezetett, kigondolt Alföld kutatási programban. Ahhoz a munkához nem kellett innovativitást, gyakorlati használhatóságot kikövetelő „fentről jött parancsszó”. Magától értetődően, azaz a benne dolgozók kutatói indíttatásából volt sikeres. Hiteles Alföld-szereteted igazi partnerré tette a közreműködő politikusokat, döntéshozókat is. Nem véletlen, hogy e munka eredményeként országgyűlési határozat született az Alföldről. Szerintem már akkor visszaadtad a tájnak, amit a bihari gyerekkortól (majd tanárkodástól) a szegedi éveken át a Kecskeméten megélt élményekig az beléd oltott.

A tér – a Te tered – rurális. Amikor a magyar vidéket igyekszel megérteni és – jobbító szándékodhoz híven – megváltoztatni, akkor a matematika-földrajz szak adta minden lehetőséget kihasználod. Hogy mi is a „rurális”, azt nem kisebb gondolkodókkal vitattad meg, mint Paul CLOKE vagy ENYEDI György. De az elméleti kérdések mellett a gyakorlatiasság, fejlesztésben való hasznosíthatóság fontosságát is mindig szem előtt tartva fáradhatatlanul vetted be újra és újra a kvantitatív módszertan eszköztárát, hogy útmutatást adj azoknak, akiknek például konkrét lehatárolásra, a „rurális” térképi megjelenítésére volt szüksége. A magyar vidékért, faluért való elkötelezettséged azonban messze túlmutat a kutatói-oktatói szférán. Számomra meglepő is lett volna, ha minden átmenet nélkül tudtad volna felváltani az akadémiai munkát valamiféle visszavonult nyugdíjas léttel. A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat vezetőjeként azonnal minden energiádat bevetted, s lelkesen hívtad cselekvésre az érdekelteket: „Dolgozzunk együtt a vidékért – Fonjuk az MNVH hálóját!” No és – immáron az íróasztal másik oldaláról – okosan ösztönözted a kutatókat a tanyák, falvak, kisvárosok, rurális térségek valóban releváns kérdéseinek, problémáinak tanulmányozására.

A hely, ahogyan Te viszonyulsz hozzá, nem is lehet más, mint a „genius loci”. A Sárréttől a Szegedi járás, a közép-békési térség, a Tiszazug települése, Matkón, Karcagon át Tiszaszigetig merültél bele konkrét települések vagy valamely településrészek különböző gazdasági tevékenységeinek, funkcióinak, kapcsolatrendszerének, társadalmának, kultúrájának a megismerésébe. Számos tapasztalattal vértetted fel magad, hogy szószólója lehess a „helyi bázisú tervezésnek”. A legerősebb szálak azonban a publikációid tanúsága szerint Kecskeméthez látszanak kötni (csak ilyenekből közel két tucatot olvashatunk). Nekem úgy tűnik, minden csücskét, egész „szellemét” ismered, érted. Hogy is ne lenne így, hiszen például a '90-es évek elején nemcsak engem győztél meg végleg a „terepre” invitálva, miért is kellene ennek a városnak a külső-belső szuburbanizációját kutatnom, de a tanyákhoz messze nem szokott pesti egyetemistákkal is sikerült megszerettetned a kecskeméti tanyákat. És hogy is ne lenne így, hiszen pár éve azt írtad, nemcsak vásárolni, de eszmét cserélni is jársz minden szombaton a kecskeméti piacra, mert „az igazi, őszinte, mélyről fakadó emberi gondolatok személyesen átélt cseréjénél kevés jobb dolog van a világon.”

Ez a fajta gondolkodás pedig, s a táj, tér, hely, ahogyan azokat számunkra megmutatod, már maga a földrajzi diszciplínáról alkotott álláspontod. A Te geográfiádban matematika és földrajz mellett ott van a ráció és az emóció, a kvantitatív és a kvalitatív, a lokális és a globális. Mindezek pedig véletlenül sem dichotómiákként, hanem dinamikus összefonódásukban, együtt egészet alkotó teljességükben. A Te geográfiád interdiszciplináris, olyan, amit nem határfalak emelésével, hanem befogadással és érdeklődő nyitottsággal, azoknak a bizonyos fontos gondolatoknak a cseréjével erősíthetünk. Amit végül a mai világunkban talán a legfontosabbnak tartok: a Te földrajzod kritikai. Kritikai abban az értelemben, hogy mindenekelőtt azokért műveled, akik nem képesek saját érdekeik kifejezésére, érvényesítésére. Kritikai továbbá azért is,

mert az akadémiai világon messze túlnyúló, igazi „népföldrajzzá” tudod formálni. Becsempészed a kecskeméti közéletbe, a vidéki gazdák vagy alföldi politikusok, civilek gondolkodásába, az egyetemi hallgatóidnak írt közkedvelt blogjaidba, a középiskolásoknak szervezett kirándulásokba, sőt – mint egy irodalmi élményt nyújtó írásodból sejtem – a kocsmai beszélgetéseidbe is. No és végül a népföldrajz egyik legfontosabb ismérveként: a hajdan volt tanítók igazi sokoldalúságával adod át a tudásodat a jövő tértudományait művelőknek a legkülönbözőbb katedrákon.

Azon a bizonyos ELTE-s órán megmutattad nekünk a szegedi terület- és településfejlesztő geográfusok pólóját, amit végzős diákjaidtól kaptál, s úgy tűnt, szívből örültél neki. Ha az én csoportomnak lett volna egyenpólója, egészen biztosan tudom, hogy tőlük is kaphattál volna. Mint ahogy Debrecenben, Pécsen, Lengyelországban vagy Japánban is. Kívánom, hogy rengeteg ilyen vagy hasonló örömet kapj azoktól, akiknek a Te földrajzod segít eligazodni a világban, akik csatlakoznának hozzád annak jobbá tételében. Boldog születésnapot Bálint!

Tímár Judit, Békéscsaba

Búcsú Dr. Csatári Bálinttól, volt gimnáziumi tanáromtól, és szakkörvezetőmtől, akadémiai kutatóintézeti témavezetőmtől és egyetemi oktató kollégámtól²

CSATÁRI Bálint Karcagon látta meg a napvilágot 1949-ben, éppen 100 évvel azután, hogy 1849. augusztus 13-án Görgey Artúr a Bohus-kastélyban aláírta az orosz cár képviselői előtt a feltétel nélküli megadást.

Bálint halála előtt éppen 80 évvel, 1939. szeptember 17-én támadta meg a Szovjetunió Lengyelországot, a Molotov-Ribbentrop paktum titkos záradéka értelmében, s elfoglalta annak keleti felét, a mai Nyugat-Ukrajnát és Nyugat-Beloruszsiát.

Az ezen két naphoz köthető hazai és közép-kelet-európai eseményeket lehetne folytatni, mint ahogy Bálint is sokszor jeleskedett történelmi ismereteivel.

De nem ezért gyűltünk most itt össze.

Búcsúzunk e napon, 2019. november 27-én Dr. Csatári Bálinttól, a kollégától, a kutatótól, a tanártól, az iskolateremtőtől, a baráttól, az évfolyamtárstól, a közéleti embertől, valamint a fiútól, a férjtel, az édesapától, a nagypapától.

Bálint gyermekkorát a Hajdú-Bihar megyében fekvő Zsákán töltötte. A mi családunk pedig ennek a községnek a külterületén egy tanyán élt. Bálint édesapja állatorvosként az akkor még jelentősnek nevezhető zsákai és környékbeli falvak állatállományát gyógyította.

Sokan elmondhatják a jelenlévők közül, hogy ők, vagy valószínűleg ők ismerték Csatári Bálintot a legrégebben. Én nem tartozom közéjük, ám Bálint elmondhatta rólam, hogy engem már előttek, gimnazista korában, édesapjának segítve, az 1960-as évek közepén kicsi gyereként is ismert.

Az eredeti 25 perces búcsúztatómat jelentősen lecsökkentettem a 2019. november 27-i beszédemben, ám annak egy részét a *Geográfus Hírlevél*ben mégis közzéteszem.

Milyenek láttam Csatári Bálintot középiskolásként?

Csatári Bálint a Berettyóújfalvai Arany János Gimnázium és Szakközépiskola diákja volt, és Zsákáról bejáró gimnazistaként a korai, fél 6-os kelést ekkor szokta meg, s egész életében mindig korán kelő ember maradt. Osztályfőnöke LŐVEI Károly tanár úr lett, akit első Mesterének is nevezhetett, s nem sokon múlt, hogy az általa oktatott tárgyakat választva történelem-földrajz szakos tanár legyen. Végül mégis matematika-földrajz szakra jelentkezett Szegedre, a József Attila Tudományegyetemre, amit egy egyéves, Kalocsán töltött előfelvételis katonai szolgálat után kezdett meg 1968-ban. Sokszor emlegette, hogy „ha a matematika a tudományok királya, akkor a földrajz a királynője”, és Ő ennek a két szaknak szentelte egyetemi éveit.

Diplomáját 1973-ban vette át, ugyanaznap nősült, és 46 évet élt boldog házasságban feleségével, Eszter nénémel. Két év alatt elkészítette és megvédte egyetemi doktori értekezését *Szeged járás tanyarendszerének népesség- és településföldrajza* címmel, majd mivel bizonyos lakhatási feltételek nem adták meg a család számára, így feleségével és a már megszületett Eszter lányukkal együtt 1975-ben Berettyóújfaluba költöztek, ahol egykori középiskolája, az Arany János Gimnázium, Egészségügyi és Közgazdasági Szakközépiskola tanára lett. Akkoriban ritkaságszámba ment egy doktorált gimnáziumi tanár.

Én a gimnáziumban matematikát oktató tanárként talákoztam Bálinttal először 1977 szeptemberében, de ez csak egy hónapig tartott, mert bevitték a két gyermeke mellől Abasárra fél

² A Csatári Bálint sírhelyén a tanítványok és kollégák nevében tartott 2019. november 27-i búcsúbeszéd kiegészített változata

évre katonának, és csak 1978 áprilisában tért vissza a gimnáziumba. Mi már nagyon vártuk, mert Ő más módszerrel tanított, mint az Őt helyettesítő, egy generációval idősebb tanár.

Mivel nagy vonzaskörzettel rendelkező gimnáziumról volt szó, rögtön a féléves katonai szolgálata után megszervezte a Helybeli-Bejáró-Kollégista versenyt, ahol elsőévestől a negyedéves gimnazistáig mindenki azt a csapatot erősíthette, amelyik közösséghez maga is tartozott. Nagy küzdelmek után sikerült kiharcolnia a legjobbak számára egy egynapos autóbuzsós kirándulást. Alföldi, falusi gyerekként nagy szó volt, hogy eljuthattunk hazánk legmagasabban fekvő területeire, közben megmászhattuk a Siroki várat, valamint láthattuk Egert és Gyöngyösön a Mátra Múzeum kiállítótermeit.

A következő tanévtől viszont új oldaláról, egy másik tárgy szakkörének vezetőjeként ismertem meg, hiszen gimnáziumi Mesterével, Lővei Károly tanár úrral a földrajz szakkört vezették. Rengeteget tanultunk Tőle, hiszen az akkoriban még három évet felölelő földrajzos tananyagot túl sok új, naprakészebb információhoz juttatott bennünket. Emellett kísérleteket végeztünk, bemutatta, modellezte a kontinensek vándorlását, és topográfiai versenyeket szervezett. Magyarország topográfiáját, hegy- és vízrajzát, járásait, városait jobban ismertem/ismertük, mint közel fél évtizeddel később az egyetemen.

Buszos kirándulást szervezett többek között Békéscsabára, az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének Békéscsabai Osztályára – ahová aspiránsként maga is járt – a Magyar Földrajzi Társaság egyik előadására. Az előadás előtt egykori szegedi Mesterével, az iskolateremtő és a békéscsabai „csapatot” vezető Tóth Józseffel és lelkes kollégáival (többek között SIMON Imrével, DÖVÉNYI Zoltánnal, BAUKÓ Tamással) is találkozhattunk. Akkoriban ott a középiskolai földrajztanárok számára friss nemzetközi gazdasági adatokkal, információkkal teli kiadványokat is szerkesztettek a kutatók, s mi is ezekkel tértünk késő este haza. De voltunk a Kis-Sárréten kőolajat és földgázt kereső kutatókocsiban is, ahol miniföldrengést keltve pásztázták a földfelszín alatti rétegeket.

Új szerepkörben, új helyszínen manóiskolai igazgatóként ismerhettem meg Bálintot három nyári szünidőben, amikor a berettyóújfalui lakótelepi gyermekeknek szerveztek 2-2 hetes lakótelepi tábort. Bélapátfalvára kétszer, Szigligetre egyszer jutottam el ezekkel az általános iskolásokkal, ami nekem sok élményt, felüdülést jelentett, ám feladatot is adott, hiszen manóiskolai tanárként az adott tájról, a kőzetekről, növényekről, éghajlatról... tartottunk előadásokat, amellett, hogy – segítve a tanítókat, tanárokat – a gyermekeket felügyeltük. Bálint már akkor is sokat fényképezett, rengeteg diaképet készített, s azokat később gondosan keretezte, rendezgette, s ezt a szokását később is megtartotta, majd haladva a korról jó részüket digitalizálta is.

Bálint javasolta, hogy induljak az OKTV versenyen földrajzból, amelyre 1980-ban került sor. Akkoriban már TMB-ösztöndíjasként a saját kutatásaival is foglalkozva volt ideje engem segítve egy, a témájától teljesen idegen meteorológiai jellegű témával is bíbelődni. Harmadikos-negyedikesként a József Attila lakótelepi lakásuk konyhájában tanított meg arra, hogy hogyan kell irodalmazni, kis jegyzeteket készíteni cikkekből, hogy kell összeállítani egy dolgozatot, azok fejezeteit, az ábrákat, a táblázatokat, az irodalomjegyzéket. Nekem mindez nehéznek tűnt, ám Neki egy diplomamunka, egy doktori értekezés, sok-sok cikk megírása után ez már könny(ebb)en ment.

De Bálint másra is figyelt a szocializmus utolsó évtizedének elején. Gimnáziumi mesterével együtt javasolták nekem harmadikos koromban, 1980-ban, hogy édesapám – aki egyéni gazdálkodó volt és emiatt egy nagy E betű szerepelt az osztályfőnöki naplóban a nevem mellett – legalább a 4. osztály megkezdése előtt menjen el dolgozni egy termelőszövetkezetbe, vagy a környéken lévő Biharkeresztesi Állami Gazdaságba, nehogy a szüleim foglalkozása legyen a felvételem akadálya. Mert akkor még olyan korban éltünk, hogy ez is probléma lehetett...

Milyenek láttam Csatári Bálintot a Településkutató Csoport vezetőjeként?

Bálinték 1982-ben költöztek Kecskemétre – ekkor alakult meg a Településkutató Csoport a vezetésével, még az MTA FKI égisze alatt –, így a személyes beszélgetések évekig elmaradtak, levélben viszont tartottuk a kapcsolatot. Legközelebb jó három évvel később, 1985 szeptemberében az egyetemi földrajzos terepgyakorlat keretében találkoztam újra az akkor már a Településkutató Csoport alakítását maga mögött tudó, saját kandidátusi értekezését megíró és megvédő (címe: *Természeti és társadalmi tényezők kölcsönhatása Sárrét népességére és településhálózatára*), néhány év alatt alaposan megőszült Bálinttal, aki egy évvel később, 1986-ban felvetette, hogy debreceni egyetemi tanulmányaim befejezése után jöjjenek Kecskemétre dolgozni. Így lettem volt berettyóújfalui gimnáziumi tanítványából közel tíz évvel később, 1987-ben az MTA Tudományos Minősítő Bizottságának belföldi tudományos továbbképzési ösztöndíjasa, és kerültem az akkor már az 1984 óta már az MTA RKK-hoz tartozó Településkutató Csoportjához, ahol Bálint aspiránsaként, az Ő irányításával, támogatásával kezdtem meg kutatói pályámat, majd 1995-ben védtem meg doktori és kandidátusi értekezéseimet.

Így kerültem, költöztem Kecskemétre 1987 őszén, ahol Bálint a Megyei Tanács által is támogatott Településkutató Csoport vezetőjeként, a bérlőkijelölési jogával élve egy albrételet is tudott szerezni az Ifjú Házások Otthonában a Széchenyi sétányon. Életem első munkahelyén ismertem meg akkori munkatársaimat és azt a modellt, amelynek több mint egy tucat évig magam is részesévé váltam.

Szakmai életútjáról, kutatásairól, kitüntetéseiről, elismeréseiről most nem beszélnék, azt mások ma már méltatták. Inkább azt említeném meg, amint bevezetett bennünket a kutatói világba.

Milyen volt Bálint a kutatóhelyen?

Saját Mesterétől, TÓTH Józseftől hat évvel ezelőtt búcsúzva Bálint így fogalmazott, ami Rá is nagyon jellemző volt: „Segítő és biztató tekintetű ember. Tanár, Tudós és Apa, Nagyapa ...csupa nagybetűvel. Csoport- és Intézetvezető. A szakmáját és a hivatását a jobbítás szándékával gyakran gyötrődve szerető, kiváló ember. Később úgy folytatta: „...E sorok írójának is megadatott, hogy Kecskeméten három évtizede magam is létrehozassak, majd vezethessek egy kis kutatóműhelyt. Amelynek belső elvei és szabályai jórészt megegyeztek azzal, amit Mesteremtől tanultam. És jól működtek itt is. Ami a tudományunk hasznosíthatóságába vetett hitünket megrendítette kissé, az egy másik világ eljövetele. Sajnos jobb nem lett. Sem az Alföld és társadalmának helyzete, sem a geográfiáé. De akkor is úgy érzem, nem volt hiabavaló, amit tettünk. ...”

Mesteréhez hasonlóan sokat dolgozott Ő is, évtizedeken át lelkesen hitt abban, hogy kutatásainkkal jobbíthatjuk környezetünket, a becsületesen elvégzett munka után a döntéshozókon múlik, hogy azokat miként hasznosítják. Kutatócsoportját legalább háromszor építette fel: a 80-as évek elejétől, a 80-as évek közepétől, majd az 1990-es évek végétől.

Szinte mindig Bálint volt az első, aki – miután feleségét és gyermekeit elvitte az iskolába, óvodába – már fél 8 előtt bent volt a munkahelyén.

A hétfő volt a fontosabb intézeti nap, akkor mindig voltak 2-3 órás megbeszéléseink, akkor mindenkinek bent kellett lennie. Általában mindenről illett tudni, ismerni a „sok telephelyen” működő RKK-ban történeteket.

Ne féljetelek, amíg engem láttok – ez volt az a mondata, amit a 80-as évek végétől legalább egy fél évtizedig elég sokszor hallottunk Tőle, különösen akkor, amikor a külső bevételi forrásokból finanszírozott állásokon lévők szerződéseinek év végi meghosszabbításai kerültek elő. Sokáig ugyanis nem volt automatikus a Csoportnál szerződéssel dolgozók egy részének a finanszírozása, és az sokszor a megbízóktól, azaz a megyei tanácsoktól, később

önkormányzatoktól függött, arról nem is beszélve, hogy a fenntartási költségeket szinte teljes egészében ezekből kellett finanszírozni.

Bálint ügyelt arra, hogy megismertessen bennünket, fiatal kutatókat, aspiránsokat mások kutatói/tanári életpályáival úgy, hogy őket meghívta/elhívta Kecskemétre, hogy beszéljenek saját tapasztalataikról. Az MTA TMB Földrajz-Meteorológia területének akkori tagjai közül BORSY Zoltán, MAROSI Sándor és KOLLARIK Amália professzorok, valamint több egyetemi oktató, kutató, így például BECSEI József, BERÉNYI István, MÉSZÁROS Rezső és KIRÁLY László professzorok és mások is vendégeink voltak.

Ennek a folyamatnak része volt az is, hogy kezdeményezte, elindította nemcsak a mi, kecskeméti, hanem az összes RKK-s fiatal számára a Fiatal Kutatók Fórumát, Találkozóját.

Emellett magával vitt bennünket Budapestre nagydoktori és kandidátusi védésekre, sőt munkahelyi vitákra is, hogy mi is „szokjuk a terepet”, valamint megismerjenek bennünket. Rengeteget lehetett tanulni, okulni ilyen vitákon, ahol akkoriban még igen keményen megbíráltak egy-egy akadémiai értekezést, tézisfüzetet is.

Amikor közeledett a mi kandidátusi házi védésünk, akkor nekem is és DURÓ Annamária kolléganőmnek is lehetőséget biztosított Bálint, hogy a saját szegedi órája keretében szabadon, a hallgatói előtt tartsunk előadásokat, hogy ne féljünk attól, ha meg kell szólalni egy nagyobb közösség előtt. (Akkoriban még nem érték egymást a hazai konferenciák, mint napjainkban.)

Bálint sok külföldi vendéget fogadott, majd azok tanítványait is több hónapig menedzselte, segítette magyarországi ösztöndíjaik alatt. Közülük az egyebek mellett RÓZSA Sándort és a közép-európai átalakulásokat kutató japán Minamizuka SHINGO professzort és tanítványait (Ayumit és Hirokazut) kell kiemelni.

Különös barátság, szeretet fűzte évtizedeken át az 1980-as évek elejétől a lengyel kollégákhoz – az IGI-PZ PAN volt az MTA RKK akadémiai partnerintézete –, amit az is jelez, hogy a lengyel–magyar, magyar–lengyel konferenciáknak állandó résztvevője volt és sok RKK-s, sőt FKI-s kollégát is meghívtak ezekre a két évente megrendezett tudományos ülésekre.

Az 1990-es évektől – a korábbi megyei tanácsi és városi megbízás mellett – egyre nagyobb léptékű munkákat is vállalt az MTA RKK, s ezen belül az 1992-ben megalakult Alföldi Tudományos Intézet, amelynek első megválasztott és később még kétszer, 2007-ig újraválasztott igazgatója lett.

Talán az Alföld Program volt az első, több megyén átívelő nagy feladat, amit az RKK és az ATI kutatói – sok külsőt is bevonva – teljesítettek. Bálint felvállalva, vagy kényszerűségből is esetenként témavezetői, szerkesztői feladatot adott fiatal, még nem minősített békéscsabai és kecskeméti kollégáinak.

Idejövetelemkor még egyetlen számítógép volt a Településkutató Csoportnál, egy 086-os „ÖS-XT”. A tartós „építkezés” következtében az RKK egyik, ha nem a legjobban felszerelt egységévé vált e tekintetben a Kecskeméti Csoport, amit Bálint mindig erőteljesen szorgalmazott és különböző forrásokból támogatott. Az I. Alföld Program időszakában kezdődött el az RKK térinformatikai és adatbázis rendszerének kialakítása Kecskeméten.

Az 1990-es évekbeli rövidebb-hosszabb külföldi ösztöndíjaim idején (sőt a 2000 utáni munkahelyeimen is) mindig feltűnt, hogy milyen nehezen kap az ember lehetőséget, hogy hozzájusson egy számítógépes helyhez, vagy milyen lassan készül el egy e-mail-es postafiók. Utóbbira az 1990-es évek közepétől kezdve Kecskeméten alig néhány órát kellett várni, illetve mindig volt legalább egy „vendéggép”, amelyiken vendégnek, szakdolgozónak, terepgyakorlatozó hallgatónak lehetett dolgozni.

Az 1990-es évek utolsó harmadától megyei és kistérségi fejlesztési koncepciók, majd régiós újítási elképzelések készítésébe kapcsolódott be az alföldi kollégák nagy része. Megújulást jelentettek a kistérségekkel kapcsolatos országos kutatások, majd GLATZ Ferenc akadémiai elnöksége és ENYEDI György alelnöksége idején a Második Alföld Program, amelynek keretében MTA forrásból a kutatások finanszírozása mellett épületrész-vásárlásokra és -felújításokra, valamint jelentős személyi fejlesztésekre is sor került az Alföldi Tudományos Intézet mindegyik

csoportjánál, osztályánál. Ezek kijárásában és menedzselésében szintén nagy szerepe volt Bálintnak.

2000 után a Tisza-kutatás, a kistérség-kutatás, a vidékfejlesztés keretében Bálint egyre több, más RKK-s intézetekben dolgozó kollégával dolgozott együtt, így FINTA Istvánnal, GADÓCZINÉ FEKETE Évával, KOVÁCS Terézszel, KOVÁCS Katalinnal, VÁRADI Mónikával, SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI Irénnel.

Ehhez az időszakhoz köthető az is, hogy mi – korábban kandidátusi fokozatot szerzett egykori kollégái – különböző okok miatt 1999-2001 között elhagytuk a Kecskeméti Osztályt, így Bálintnak egy új, harmadik csapatot kellett kialakítania maga körül. Ezt is sikeresen teljesítette, mert egy évtized alatt – amellet, hogy a kutatóintézetet is menedzselte – fiatal kollégái közül hárman is PhD fokozatot szereztek.

2011-től új korszak kezdődött Bálint és a Kecskeméti Osztály életében, hiszen az időközben nyugdíjas felesége többszöri kérésére 2010 utolsó napjától Bálint is nyugállományba vonult – legalábbis az MTA RKK-tól. Ám Bálint nem a munka nélkül maradt nyugdíjasok nyugodt életét élte. Félállású egyetemi oktatóként továbbra is járt Szegedre minden szerdán, szakdolgozói továbbra is voltak. Emellett korábbi kutatásainak és a Glatz elnök úr mellett a Nemzeti Vidékhálózat titkáraként végzett munkája elismeréseként felkérte a Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium, hogy vállalja el 2011-től a Nemzeti Vidékhálózat vezetését, így annak elnökévé nevezték ki Dr. FAZEKAS Sándor minisztersége idején, amit több mint két évig végzett. Elbeszéléseiből úgy tűnt, hogy többet utazott az országon belül előadásokra, mint az azt megelőző évtizedben, sokszor még a hétvégéken is. Vidékkutatóként új kihívásnak érezte ezt a feladatot. Alig győzte teljesíteni a sok felkérést, előadások tartását, melynek keretében e szervezet elnökeként az ország legtávolabbi településeire is eljutott. Emellett vidékfejlesztési kutatásokkal tudta támogatni az RKK-t is.

Csatári Bálintot az Alföld kutatójának tartjuk, tartják sokan, aki maga is több alföldi településen, Karcagon, Zsákán, Szegeden, Berettyóújfaluban és Kecskeméten élt, gyermekei az Alföld három városában, Szegeden, Berettyóújfaluban és Kecskeméten születtek.

Az Alföld mellett a kisvárosok, a kistérségek, Bács-Kiskun megye, a Tisza-vidék kutatójaként vált ismertté, területfejlesztési, vidékfejlesztési tapasztalataira, ismereteire sokan kíváncsiak voltak, és igényt is tartottak rá még nyugállományba vonulása után is.

Kutatói és oktatói munkája mellett Bálint ismert közéleti ember is volt: nem felejtsem, hogy 1998-ban ő volt a március 15-i ünnepi szónok Kecskeméten. Sokszor szerepelt a Kecskeméti Televízióban, írásai, „szösszenetei” jelentek meg a *Petőfi Népében*, előadásokat tartott a Lakiteleki Főiskolán, ahová előszeretettel vitt terepgyakorlatozó hallgatókat is. A *Geográfus Hírlevélnek* a kezdetektől fogva nagy támogatója és szinte állandó szerzője volt.

Bálint emellett Tanár, egyetemi oktató is volt.

Szerda volt a Bálint napja, sokan tudták ezt az RKK-ban, de az Alföldi Intézetben szinte biztosan mindenki, hogy Bálint szerdánként Szegeden tart órát. Tudtuk mi is, hogy ezeken a napokon csak kora reggel a tanítás előtt, vagy 3 óra után lesz bent Bálint. Szerda volt az a nap a szegedi tanítványai számára, amelyiken megismerhették: az előadásait, a szemináriumait hallgathatták, szakdolgozataikat, diplomamunkáikat vele megbeszélhették, mert személyesen ekkor találkoztak.

Amikor szegedi főállású oktatói munkaviszonyom megkezdődött, akkor szerda lett az a nap, amikor 2007-2010 között hetente találkoztunk, mert tanítani mentünk Szegedre, a Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszékre. Bálint nem sajnálta az időt, mert különösen már nyugdíjas időszakában 9-től sokszor délután fél 5-ig tartott az egyetemi elfoglaltsága, mivel a tanórák után a szakdolgozókkal, doktoranduszokkal is foglalkozott. Talán felesége is könnyebben engedte el Bálintot Szegedre, mert tudta, hogy nem egyedül megy. Eleinte az RKK-tól indultam én is, később a lakásomhoz közeli Rávagy tér környékén csatlakoztam Hozzá, és

hazafelé ott tett ki. Amikor én már Budapestről jártam, akkor csak a visszafelé vezető utat tettük meg együtt Szegedtől Kecskemétiig. Végig beszélgettünk, így gyorsan eltelt ez az egy-egy órás út, megtárgyalva a szakma, az oktatás, az aktuálpolitika kérdéseit, valamint a családdal, a gyerekekkel, az unokákkal az elmúlt egy-egy hétben történeteket. Nem unatkoztunk. Amióta nem jártunk/járunk Szegedre oktatni, azóta is tartottuk a kapcsolatot, s többször emlegette Bálint, hogy mennyire hiányoznak ezek a beszélgetések.

Idén, amikor először látogattam meg Bálintot a kórházban, az is szerdán volt, amikor utoljára találkoztunk, szeptember 11-én az egyetemi előadásom után, s jó másfél órát beszélgettünk, az szintén szerdán volt. A régi, szép RKK-s időkre emlékeztünk, amikor még besétálhatott az ember a lakásától a munkahelyére, és nem kellett ehhez száz kilométereket utazni. Lelkesen mesélt a családjáról, hogy Anna unokáját nemcsak az ELTE-re vették fel, hanem az Eötvös Kollégiumba is, András unokája pedig sikeresen táncolt az Egyesült Államokban, és van esély rá, hogy Kínába is eljusson, de ettől függetlenül a gimnáziumi szalagavató táncot szervezi. Beszélt a Finnországban élő Bálint fiáról és családjáról, aki azon a héten érkezett haza egyik évfolyamtársa esküvőjére, és hogy a legkisebb Bálintot is hozzák magukkal.

Akkor abban maradtunk, hogy ezután szerdánként az óráim előtt jövök Őt látogatni. Így tettem volna, amikor hívtam szeptember 18-án reggel fél 8 után, de többszöri csörgetésre is kikapcsolt, foglalt állapotot jelzett a telefonja. Ekkor hívtam a lakásának a telefonszámát, mert arra gondoltam, hogy hazaengedték. Sajnos nem így történt, hiszen csak Bálint fiával tudtam beszélni, aki értesített a lesújtó hírről, hogy egy nappal korábban, szeptember 17-én – nem várva meg a szerdára megbeszélt következő találkozásunkat – Bálint meghalt.

Azóta nem beszélünk, Vannak, akik hisznek abban, hogy a lélek még a halál után 50 napig keresi az útját, s akivel az elhunytak még közölnivalója van, az számíthat arra, hogy álmodik vele. Sokáig vártam, sokáig nem volt ennek jele.

Érdekes egybeesés, hogy az 50 napon belül, éppen az Emlékezés napján, november 4-én reggelre álmodtam Veled. Egy nagy teremben, egy hosszú asztal végén ültél – egyedül. És nem szóltál semmit, csak hallgattál. Úgy gondoltad, hogy kibeszélgettük magunkat, Neked nem volt több mondanivalód.

Én ezt szerettem volna ma, 2019. november 27-én, ugyancsak szerdán elmondani.

Eljött a búcsúzás pillanata.

Búcsúznak Tőled legközelebbi hozzátartozóid, azaz Családod tagjai: Édesanyád, Juliska néni, Feleséged Eszter néném, Gyermekeid Eszter, Márta és Bálint, Menyed Anna, Vejeid János és Steppen, valamint Unokáid: Anna, András, Benjamin, Johanna, Lukács és Bálint.

Búcsúznak Tőled a kecskeméti kutatócsoportod, tágabb kecskeméti családod egykori kutató tagjai: a kezdetektől indulva

- az első csapatod: volt évfolyamtársad KECSE-NAGY László, majd Kovács Teréz,
- a második csapatod GÖDÖR Zsuzsa, KOVÁCS János, NÁNÁSINÉ TÓTH Éva, Duró Annamária, majd KERESZTES-NAGY Csilla, jómagam, RÁCZ Lajos és GABORJÁKNÉ VYDARENY Klára,
- az 1998 utáni harmadik csapatod KANALAS Imre, KÓSA Beatrix, KOÓSNÉ TÓTH Kriszta, KISS Attila, KOVÁCS András Donát, TEMESVÁRI Péter, FARKAS Jenő és PETRÁS Ede, valamint 2008-tól JÁSZ Krisztina,
- végül a nyugdíjazásod, 2011 eleje óta a PERGER Éva által vezetett jelenlegi kecskeméti csoport munkatársai, akik összeállították, megszerkesztették a 70. születésnapodra készült *Alföldi Kaleidoszkóp* című tiszteletkötetet: FARKAS Jenő, GÉMES Tünde, HOYK Edit, Kovács András Donát, LENNERT József, Perger Éva, valamint GYURIKNÉ NAGY Valéria.
- Búcsúznak a kutatást segítő munkatársaid, titkárnőid, asszisztenseid: SÜTÖNÉ SZARVAS Edit, BENKŐ Brigitta, HATVANI Dánielné, Ibolya, HORVÁTHNÉ LUKÁCS Tünde, FARKAS

Katalin, VIDA Anikó, HATVANI Istvánné, Ica néni, MÁRKLI Tiborné, Rózsa és HAVASI Béláné, Vera. Őt sajnós holnap kísérik utolsó útjára.

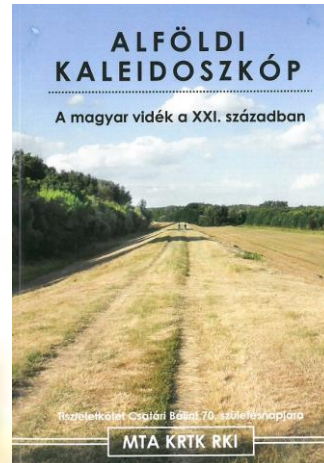
- Búcsúznak az Általad fontosnak tartott állandó informatikai segítséget nyújtó programozóid, matematikusaid, számítógépes asszisztenseid: GONDA István, SZEMENYEI Gyula, SALÁNKI Szilárd és egykori évfolyamtársad HERENDI István.
- Búcsúznak a Hozzád közel álló volt FKI-s, majd 1984-től RKK-s békéscsabai kollégák: TÁNCZOS-SZABÓ László, Dövényi Zoltán, Simon Imre, GURZÓ Imre, LENGYEL Imre, RAKONCZAI János, TIMÁR Judit, VELKEY Gábor, NAGY Erika és NAGY Gábor, NAGY Imre, KISS János, DURAY Balázs, DUDÁS Gábor, KOVÁTS Bence, MIHÁLY Melinda, VETÉSI Sándor, VAMOSNÉ ZÖLD Márta, BENCSIKNÉ SZŐKE Margit, VAMOS József.
- Búcsúznak az MTA RKK ATI Szolnoki és Debreceni Csoportjának egykori munkatársai: SZOBOSZLAI Zsolt, MIHÁLY Ildikó, SZARVÁK Tibor, valamint BARANYI Béla, BALCSÓK István, DANCS László, ERDELICSNÉ VIRÁGOS Erzsébet, DIEBEL Andrea, KOCH Gábor, MEZŐ Barna, OROSZ Tamás, RAJHÓCZKI László.
- Búcsúznak a KRTK Regionális Kutatások Intézete Dunántúli Osztályának munkatársai.
- Búcsúznak a Regionális Kutatások Intézete Nyugat-dunántúli Osztályának munkatársai.
- Búcsúznak a Regionális Kutatások Intézete Közép- és Észak-magyarországi Osztályának munkatársai.
- Búcsúznak a KRTK RKI-n kívüli kutatóintézeteinek, a Közgazdaságtudományi Intézetnek és a Világgazdasági Kutatóintézetnek a munkatársai.
- Búcsúznak a Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézetének munkatársai.
- Búcsúznak a Bácsvíz Rt. munkatársai, akik a születésnapot követően megjelenték a kötet megjelenését támogatták.
- Búcsúznak az Agrárminisztérium munkatársai.
- Búcsúznak volt egyetemted, a Szegedi Tudományegyetem földrajzi tanszékeinek, ezen belül külön is a Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszéknek a munkatársai, és volt tanszékvezetőid, Mészáros, Becsei és Kovács professzorok.
- Búcsúznak a Debreceni Egyetem, az ELTE, a Pécsi Tudományegyetem, a Corvinus Egyetem földrajzi tanszékeinek munkatársai.
- Búcsúznak a Neumann János Egyetem, az egykori Kecskeméti Főiskola Pedagógusképző Karának, valamint Kertészeti és Vidékfejlesztési Karának oktatói.
- Búcsúznak a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársai.
- Búcsúznak a Kecskeméti Megyei Könyvtár munkatársai.
- Búcsúznak a Kecskeméti Televízió munkatársai.
- Búcsúznak volt tanítványaid, akik a Te témavezetéseddel, szereztek egyetemi doktori és kandidátusi fokozatot (Duró Annamária és jómagam), valamint mindazok, akik az irányításoddal, segítségével PhD fokozatot nyertek el (Lenner Tibor, BALOGH András, Farkas Jenő Zsolt, HEGEDŰS Gábor, SINKA Róbert, KOROM Annamária, GULYÁS Péter, Lennert József).
- Végül búcsúznak mindazok, akik szerettek és tiszteltek Téged, és a szeptemberi búcsúztatásodon, valamint a tiszteletedre rendezett mai emlékülésen és sírhelyed mai koszorúzásán megjelentek.

***Hiányzol, hiányozni fogsz!
Emlékedet kegyelettel megőrizzük!
Nyugodjál békében!***

Csordás László, Budapest – Kecskemét

Szerelmem, az Alföld³

Alföldi kaleidoszkóp. A magyar vidék a XXI. században. Tanulmányok a 70 éves Csatári Bálint köszöntésére (szerk.: FARKAS Jenő Zsolt és társai). MTA KRTK Regionális Kutatások Intézete, Kecskemét, 2019. 328

A hazai tudományos szférában, így a Regionális Kutatások Intézetében is régóta bevett kedves szokás, hogy megbecsült kollégáink kerek születésnapjához közeledve megkezdjük egy tiszteletkötet elkészítését. Nem volt ez másképp CSATÁRI Bálint, az MTA emeritus kutatója és az Alföldi Tudományos Intézet volt igazgatója esetében sem, így az RKI Alföldi csoportjának munkatársai már 2018-ban megkezdték a kötet előkészítését hetvenedik születésnapjára.

Az előkészületekben, a kötet tematikájának és szerzői névsorának kialakításában, a kiadás feltételeinek megteremtésében részt vettek a kecskeméti csoport munkatársai, továbbá CSORDÁS László és GULYÁS Péter. A tartalmi szerkesztés mellett a kecskeméti csoport tagjai személyesen végezték el a formai szerkesztés és terjesztés feladatait is. A nyomtatás a BÁCSVÍZ Zrt. anyagi támogatásával valósult meg, amiért ezúton is szeretnénk kifejezni köszönetünket. A kötet kiadója az MTA KRTK RKI, a szerkesztők FARKAS Jenő Zsolt, KOVÁCS András Donát, PERGER Éva, LENNERT József, HOYK Edit és GÉMES Tünde. A kivitelező nyomda a ceglédi Apáti Nyomda.

A kötet vezérfonalával kapcsolatban túl sok kétely nem merülhetett fel: általános egyetértés volt abban, hogy a magyar vidéknek és elsősorban az Alföldnek kell középpontba kerülnie. Hiszen, ahogy MÉSZÁROS Rezső is írta köszöntőjében, *Bálint izig-vérig az Alföld geográfusa volt, aki munkássága során végig a vidéki problematika kutatását helyezte előtérbe.* Az Alföld és a vidék kettősére fűződik fel a kötet összes tanulmánya, amelyek változatosságukkal méltón illusztrálják a vidéktematika sokszínűségét. Ez a kérdésköri egység, tartalmi sokszínűség ihlette a címet is: *Alföldi kaleidoszkóp: a magyar vidék a XXI. században.* A kaleidoszkóp szó szerinti jelentése „szép formákat néző”, ami egyúttal összhangban van azzal is, hogy Bálint hogyan látta a vidéket: változatosnak és (a vidéki kihívások sora ellenére is) gyönyörűnek.

Számokban összesítve a kötetet az 51 szerző 3 köszöntőjét, 24 tanulmányát, egy interjút és Bálint teljes bibliográfiáját tartalmazza.

A három köszöntő Mészáros Rezső, Minamizuka SHINGO és TIMÁR Judit tollából származik, akik személyes emlékekkel tüzdelt szívhez szóló szövegekkel nyitják meg a kötetet. Több tanulmány is szól a Bálintnak oly kedves tanyákról, így DURÓ Annamária (*Gondolatok a tanyakutatásról*), HEGEDŰS Gábor és PINTÉR János (*A ballószögi tanyavilág átalakulásának*

³ E kötetismertető a 2019 november 27-én Csatári Bálint tiszteletére megtartott emlékülés és könyvbemutató elhangzott előadás írásos változata. Az *Alföldi kaleidoszkóp* az alábbi linken elektronikusan is elérhető: <http://hdl.handle.net/11155/1989>.

vizsgálata), KOVÁCS Teréz (*A magyar alföldi tanyak múltja és jelene*), valamint Perger Éva és Kovács András Donát (*A Tanyafejlesztési Program vidékkutatói szemmel*) tanulmányai.

Ez utóbbi könyvfejezet kapcsolódási pontot jelent a vidékfejlesztés témájában írott tanulmányokhoz, amelyek FINTA István (*A MAGYAR VIDÉKFEJLESZTÉS SIKEREINEK, KUDARCAINAK SPECIÁLIS TÉNYEZŐI*), GABORJÁKNÉ VYDARENY Klára (*Az Alföld Kutatási Program néhány prognózisa és teljesülésük*), NAGY Imre (*A Tisza mente idegenforgalmának fejlesztési elképzelései Magyarország és Szerbia határrégiójában a fejlesztési dokumentumok tükrében*), PÓLA Péter (*A vidékfejlesztés helyi erőforrás rendszere*), valamint SZABÓ Mátyás, PÉTI Márton és SALAMIN Géza (*A Duna-Tisza közti Homokhátság fejlesztéspolitikai sorstörténete az Európai Unió csatlakozásunkat követően*) tollából származnak.

Ugyancsak több tanulmány foglalkozott a környezeti problémák és kihívások Alföld esetében igencsak kurrens témájával, így például Hoyk Edit, KANALAS Imre, Farkas Jenő Zsolt és SZEMENYEI Gyula (*Környezeti kihívások a városfejlesztésben Kecskemét példáján*), KOROM Annamária, HORNYÁK Sándor János és KOROM Pál Ferenc (*A klímaadaptáció lehetséges szempontjai az Alföld településein*), MEZŐSI Gábor, BATA Teodóra, BLANKA Viktória, KOVÁCS Ferenc, LADÁNYI Zsuzsanna (*A talajerózió változásának becslése 2035-ig a Mezőföldön*), valamint RAKONCZAI János (*Add már Uram az esőt! – Néhány gondolat a magyar mezőgazdaság és a klímaváltozás kapcsolatáról*) tanulmányai.

Gulyás Péter (*A turizmus szerepe az alföldi járások fejlettségében*) és Csordás László (*A magánüdülők építésének alakulása Magyarországon és az Alföldön 1981-től napjainkig*) című tanulmányai az alföldi idegenforgalommal foglalkoznak, Nagy Gábor pedig (*Az Alföld lakáspiaci változásai – felfutás–válság–visszaépülés*) az alföldi ingatlanpiac változásait vizsgálta. Lennert József tanulmánya (*Vidéki újrastrukturálódás a visegrádi országokban – egy angolszász fogalom hazai adaptációjának kérdőjelei*) kitágítja a vizsgálati keretet a visegrádi országok vidéki terére. BELUSZKY Pál és BAJMÓCYPÉTER Péter (*Magyarország településeinek dinamikai típusai napjainkban*) tanulmányának Bálint is társszerzője, mert ez a dolgozat kapcsolódik a készülő *Nemzeti Atlasz*hoz, az egyik utolsó kutatási munkához, amiben Bálint is részt vett.

KOVÁCS Katalin és TAGAI Gergely (*Zsugorodó vidéki térségek; a népességcsökkenés demográfiai és tágabb összefüggései*), valamint BALCSÓK István, CZIBERE Ibolya, KOVÁCS Gábor és SZARVÁK Tibor (*A lakhatási körülmények néhány jellemzője Hajdú-Bihar megye szegregátummal rendelkező településein*) tanulmányai jellegzetes vidéki kihívásokkal foglalkozik. BALOGH András (*Falu és morfológia*) tanulmánya a falumorfológiával, CSAPÓ Tamás, Kovács Gábor és LENNER Tibor tanulmánya (*Békéscsaba morfológiája*) pedig a városmorfológiával foglalkozik. Szintén városi témában alkotott KIS Attila (*A városi tér érzetei - virtuális séta Kecskemét központjában*) és VELKEY Gábor (*Miért éppen Szentesen?*).

Az *Alföldi kaleidoszkóp* epilógusában helyet kapott egy KONRÁD György és RÁCZ Lajos tollából származó interjú-beszélgetés Konrád György ifjúkoráról és Berettyóújfaluról, ami Bálint fiatalkorának is fontos helyszíne volt. A kötetet Bálint bibliográfiája zárja, amit Gémes Tünde állított össze.

Ahogy már a bevezetőben is említettem, a kötet előkészítése már 2018-ban megkezdődött, jóval azelőtt, hogy Bálint tavaly tavasszal először került kórházba. A súlyos betegség híre azonban megerősített minket abban, hogy a nehézségek ellenére legjobb tudásunk szerint tető alá hozzuk a kötetet. Így szerencsére, ha csak elektronikus formában is, de Bálint még láthatta az elkészült művet, és nagyon örült, hogy ennyi kedves tanítványa, munkatársa, barátja tollat ragadott a tiszteletére. Sajnos a nyomtatott verzió már csak egy héttel azután jelent meg, hogy Bálint szeptemberben végleg eltávozott. Abban reménykedünk azonban, hogy e tiszteletkötet megannyi színvonalas tanulmányával méltó emléket állít Csatári Bálint, a magyar vidék prominens kutatója és Alföld geográfusa nagyhatású munkásságának.

Lennert József, Kecskemét

Vasúttörténeti konferencia geográfus szemmel. Kolozsvár, 2019. szeptember 12–14.

A Nemzetközi Vasúttörténeti Társaság (International Association for Railway History) két évente rendez konferenciáit. 2019-ben Kolozsvárra esett a választása. 2017-ben Budapest, azelőtt pedig Santiago de Chile adott otthont a rendezvénynek. 2021-re Brüsszel vállalta a szervezést.

Az Utazás vasúton a XIX. és a XXI. század között (The Railway Journey from the 19th to the 21st Centuries) című tudományos ülés szak megszervezésében részt vett a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Kara, a bukaresti „Ion Mincu” Építészeti és Urbanisztikai Egyetem, valamint a Román Tudományos Akadémia „George Bariţiu” Történelemtudományi Intézete.

A konferencia ünnepélyes megnyitóját a Farkas utcai központi épület Aula Magnájában tartották. A jelenlevőket az egyetem részéről Ioan BOLOVAN és Rudolf GRAF egyetemi tanárok, rektorhelyettesek, Dan RAŢIU, a szervező kar dékánhelyettese, továbbá Henry JACOLIN, a Nemzetközi Vasúttörténeti Társaság elnöke, valamint Octavian UDRIŞTE, a romániai közlekedési mérnökök doyenje, a Tren Club România képviselőjében köszöntötték.

Előlegben néhány szót a szereplőkről, a résztvevőkről. Mindnyájan a vasúttörténet, a vasúti közlekedés, a vonat, a mozdonyok megszállottjai. Nem feltétlenül szakemberei, de mindenképp kutatói, hiszen végzettségüket tekintve – a történészeket kivül – az előadók közt található rabbi, térinformatikus, közlekedési mérnök, színház- és filmtudománnyal foglalkozó szakember, esztéta, politológus, irodalmár, városépítész és közgazdász.

Az eredeti programban összesen 38 előadás szerepelt, amiből végül 33-at tartottak meg. Az ünnepélyes megnyitót a plenáris ülés követte. Az első előadást a sienai Stefano MAGGI tartotta az olaszországi vasút első száz évének történetéről. Az itáliai vasúti közlekedés számára nem csak az építkezéseket megnehezítő változatos felszíni formakincsek képeztek akadályt, hanem a tartományokban használatos, egymástól igen eltérő időzónák is. Veneto Olaszországhoz való 1866-os csatlakozása után a római helyi időt tekintették hivatalos időnek az egész ország területén. Ebből az egységesítésből csak Szicília és Szardínia maradt ki. A két szigeten Palermo illetve Cagliari felett delelő Nap által meghatározott helyi időt használták. Időmérés szempontjából a két sziget csak 1893-ban csatlakozott Rómához, amikor Itália egészére kiterjesztették a közép-európai időzónát. Ahogy az egész kontinensen, úgy Itáliában is úgy gondolták, hogy a vasút a civilizáció fő tényezője, ezért már az egységes Itália megvalósítása előtt zömmel helyi jellegű, a központot a vidékkel összekötő, rövidebb távolságokon indult be a vasútépítés. A már egységes ország legfontosabb vonalán Londont Calais érintésével Brindisiig közlekedett 1870 és az első világháború között a Peninsular Expressz, mely az indiai postai út részét képezte. Nagy érdeklődés övezte az első hálókocsik üzembe helyezését, kezdetben a belga Wagon Lits cég vagonjai, majd az amerikai Pullman cégé futottak az ország sinein. A századfordulón meredeken megnőtt a vasútépítés volumenje – tudtuk meg az előadótól. 1906-tól közlekedett a Londont Velencével a Calais–Párizs–Lausanne–Milánó vonalon összekötő, az Orient Expressz konkurenciájaként induló Simplon Expressz. Jelentős szerepet játszott az olaszok Amerikába történő kivándorlásban a Holland Expressz, mely Európa fontosabb kikötőibe – Antwerpenbe, Oostendébe, Amsterdamba és Hamburgba – szállította az utasokat. 1931-től kezdődően forgalomba helyezték a csak harmadik osztállyal közlekedő és 80%-os kedvezményt biztosító népi vonatokat (treni popolari), 1932-től az első dízel mozdonyokat, majd 1934-ben átadták a 18 km hosszú alagutat is magába foglaló Firenzét Bolognával összekötő – direttissime – vasútvonalat. A vasút villamosítása mellett a következő nagy vívmányt az ötvenes évektől működő Settebello (Csodálatos Hetes) nevű luxusvonatok közlekedése jelentette.

A plenáris ülés további előadói: PÉTERFFY Gergely Egerből, aki az 1945 és 1956 közötti borsodi iparvidéken lezajlott vasútépítésekről és annak történetéről beszélt, a kolozsvári Radu MĂRZA 1831 és 1931 közötti évszázadban vonattal utazó román személyiségek – írók, közgazdászok, politikusok, történészek – tájleírásait mutatta be, az angol Johanna RUSTLER a brit sziget első világháború alatti vasúti vonalait, állomásait és vasutasait elevenítette fel, a Firenzéből érkezett Maria ADAMOPOULOU a Görögországból a hatvanas-hetvenes években az egykori Nyugat-Németországba utazó vendégmunkások vasúti történeteibe adott betekintést, végül a szintén kolozsvári Maia MĂRGINEAN a vasútnak a hetvenes-nyolcvanas évek Romániájának a szocialista iparosításában fontosnak tartott fiatal munkaerő mobilitásában játszott szerepéről értekezett.

A délutáni és az elkövetkező tanácskozásoknak a Jókai utcában található „George Barițiu” Történelemkutató Intézet adott helyet. A kolozsvári Olga GRĂDINARU előadásának címe: *Vonatok és vasúti utazás a forradalomról és a polgárháborúról szóló kortárs orosz filmekben.* A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Film- és Színművészeti Karának posztdoktori kutatója rámutatott, hogy a legtöbb posztszovjet időben készített „vonatos” mozgókép a cári korszak idealizálását, az elveszett ország után nosztalgiát, a „Homo sovieticus” kollektív tudathasadását, a szocializmus valamilyen demitizálását sugározzák a nézők felé. Hasonló tematikával jelentkezett Ion INDOLEAN – szintén a Film- és Színművészeti Karról –, aki a rendszerváltoztatás után rendezett román filmekben lejátszódó vasúti utazásokkal kapcsolatos történeteket mutatott be. Cristina PURCAR, a kolozsvári Műszaki Egyetem munkatársa előadásában a vonat és a vasút motívumokat ábrázoló romániai festészetről és grafikai művekről beszélt.

A következő ülésszak előadásai a vasút és a mindennapi élet témához kötődtek: Dorin STĂNESCU a századforduló román vidékének világába kalauzolt el, a Pécsről érkezett MAJDÁN János a vasút által okozott monarchiabeli életmódváltozásról értekezett, végül a Cristina Purcar – Virgil POP szerzőpáros néhány erdélyi vasútállomás egykori és újjáépített, illetve restaurált képét elevenítette fel. A nap utolsó szereplője a brit Christian WOLMAR volt. Előadásának címe *A háború motorja. A vasutak és a változó természetű háborúk.* A hazájában ismert történész, publicista és író a krími háborútól az amerikai polgárháborút és az első világháborút érintve a koreai háborúig vázolta a vasút szerepét a modern hadviselésben.

Péntek délelőtt a vasúti hálózat kiépítésében és üzemeltetésében szerepet játszó társadalmi és gazdasági feltételek, valamint a város és a vasút témakörben hangzottak el előadások. A bristoli Steph GILLET *A változás ügynökei? Támogatók és döntéshozók a tizenkilencedik századi vasúti fejlesztésben Angliában* című prezentációját követően a két kolozsvári történész – PÁL Judit és Vlad POPOVICI – általában a Trianon előtti erdélyi vasútépítés szereplőit mutatták be, majd néhány megye – Beszterce-Naszód, Udvarhely és Széchenyi – a vasútépítésben kulcsszerepet játszó erős embereinek életútját elevenítették fel. A szintén kolozsvári Iosif BALOG az 1868 és 1914 közötti erdélyi és bánági vasúti tarifákról, árakról, valamint a vasparipa bevezetésének regionális – gazdasági, társadalmi – következményeiről, míg a prágai Tomáš NIGRIN a második világháború után megalakult Csehszlovák Vasúti Társaság (*Československé státní dráhy*) modernizáció terén elért kezdeti sikereiről, a hetvenes-nyolcvanas évek stagnálásáról, majd a rendszerváltoztatás utáni megszűnéséről beszélt.

A továbbiakban FRISNYÁK Zsuzsa az erdélyi és a partiumi vasútépítésnek a modernizációra, a városiasodásra és a polgárosodásra kifejtett serkentő hatását taglalta, Toader POPESCU, a bukaresti „Ion Mincu” Építészeti és Urbanisztikai Egyetem kutatója a Román Királyság néhány városának – Bukarest, Ploiești, Târgoviște, Râmnicu Sărat, Vaslui, Bârlad, Foksány, Jászvásár – és Kolozsvárnak a vasúti közlekedés által befolyásolt városi szerkezetekben lejátszott változásokról és átstrukturálásokról, valamint az urbanizációs folyamat felgyorsulásáról értekezett. Végül Walter ROTHCHILD a szentföldi vasútépítéseket elevenítette fel.

Péntek délutánra „üzemlátogatás” szerepelt az előzetes programban. Elsőnek a kolozsvári vasúti gördülőanyagot javító és gyártó *Remarul Február 16* vállalatot látogatták meg a konferencia résztvevői. A vállalat a kincses város egykor nagy tekintélynek örvendő ipari múltjának egyik ritka túlélője. 1870-ben alapították, egyidőben a Nagyvárad–Kolozsvár–Brassó vasútvonal építésével. 90 alkalmazottal indult, hogy az 1970-es évekre elérje tevékenysége csúcspontját. Ekkor 2700 dolgozót foglalkoztatott. Az ezredforduló környékén a visszaesett vasúti közlekedés a csőd szélére sodorta a céget. Jelenleg 340-en dolgoznak a műhelyekben, vasúti kocsikat, mozdonyokat újítanak fel.

1.kép. Már nem fűtül a mozdony (Timo Myllyntaus felvétele)

A vasúti gördülőanyagot javító üzem látogatását követően a szervezők egy dézsi meglepetéssel kedveskedtek: meglátogatták a Szamos parti kisvárosban található egykori vasúti kocsiszínt, ahol egy igazi szabadtéri mozdony- és vasútkocsi-kiállítást csodálhattak meg. Este a dézsi polgármester, Costan MORAR fogadást szervezett a konferencia résztvevőinek.

Szombaton délelőtt a vasúti hálózat kiépítésében és működtetésében szerepet játszó politikai és katonai szempontokról, valamint ezek nemzeti/országos és transznacionális

vetületeivel kapcsolatos előadások hangzottak el. A Széchenyi István Egyetemet képviselő HORVÁTH Csaba Magyarországot a Nagy Háború ideje alatt kiszolgáló vasúthálózat működéséről beszélt. A magyarul és románul is kiválóan kommunikáló kaliforniai Jeffrey PENNINGTON a magyar északkeleti vasút építését mutatta be. A lengyel Andrzej DUBICKI az 1919 és 1930 közötti román–lengyel szállításügyi együttműködés történetét vázolta. Prezentációját gazdag képanyaggal illusztrálta. A portugál, de a Yorki Tudományegyetemen dolgozó Hugo SILVEIRA PEREIRA a hazájában és a gyarmatokon (Angola, Mozambik, Makaó) 1854 és 1914 közötti időszakban

2. kép. Rozsdatemető (a szerző felvétele)

megvaslósult vasúti befektetésekről és vonalokról, valamint a vasút megjelenésével kapcsolatos várakozásokról és reményekről számolt be. A francia Oliver SCHULZ Salomon Mayer von Rothschild bankárnak az osztrák vasútépítésben betöltött szerepéről mesélt. Timo MYLLYNTAUS a finnországi vasútépítésekkel ismertetette meg a nagyérdeműt. Egy kérdésre válaszolva, az előadó rámutatott, hogy hazájában a vasúti közlekedés drasztikus visszaesése ellenére sem zártak le vonalakat, és még egyetlen utassal is közlekednek a helyi érdekű járatok. A japán Shunsuke MUNAKATA a Panama–földszoros vasútvonaláról és az Ázsia felé történő amerikai terjeszkedésről értekezett.

A délutáni két ülés szak folyamán a romániai vasútépítésekkel, ezek földrajzos szempontú értékelésével, valamint a vasúti építmények mérnöki és műszaki kérdéseivel, az építkezések történetével foglalkozó előadások kerültek sorra. Andrei NACU, a Román Tudományos Akadémia Nagyszebenben működő Társadalmi- és Humántudományok Kutatóintézetének kutatója a romániai vasútépítések történetének geoinformatikai eszközökkel való bemutatására vállalkozott. Az igen látványos prezentáció a hallgatóság elismerését váltotta ki. Henry JACOLIN *A Birodalom peremén. Vasúti építkezések Erdélyben 1918-ig* című előadásával bizonyította, hogy francia létére igen otthonosan mozog Erdély történetében. GÉCZI Róbert a történelmi Szatmár megye vasútépítésének természeti, gazdasági és társadalmi feltételeiről beszélt. HUNYADI Attila Gábor, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Történelmi Intézet Jelenkor Története és Nemzetközi Tanulmányok Tanszékének egyetemi adjunktusa az 1930-as években lezajlott Nemzetek Szövetsége által támogatott romániai vasút-rekonstrukció és -fejlesztés történetét mutatta be. MÁDLY Loránd, kolozsvári doktorandusz előadásban a Monarchia egyik legismertebb mérnöke, Franz Kazda erdélyi kirendelésével és tevékenységével foglalkozott. Utolsó előadóként Dirk FORSCHNER a XIX. században német befolyás alatt álló kínai Santung tartományban zajlott vasútépítéséről mesélt. A németek által alapított vasúttársaságra (*Schantung Eisenbahn Gesellschaft*) referenciaként tekintett az utókor – tudtj meg az előadótól.

3. kép. A konferencia résztvevői (Timo Myllyntaus felvétele)

A konferencia utolsó mozzanata értékelése és bezárása volt, amit Henry Jacolin vállalt magára. Kiemelte az előadások színvonalát, majd megköszönte a szervezők, a két spin doctor – Radu Mârza és Toader Popescu – munkáját, ami nélkül nem nevezhetjük volna sikeresnek a konferenciát.

Géczy Róbert, Budapest – Kolozsvár

Tudományos és oktatási események

Külföldön

2020. augusztus 17–21. **34th International geographical congress. "Geography: bridging the continents"**. Isztambul, Törökország
<http://www.igc2020.org/en/default.asp>

2020. szeptember 3–4. **International Conference on Human Geography and Geographical Planning**. Prága, Csehország
<https://waset.org/human-geography-and-geographical-planning-conference-in-september-2020-in-prague>

2020. november 2–6. **World landslide forum**. Tokió, Japán
<http://wlf5.iplhq.org/>

2020. november 19–20. **International Conference on Geography and Environmental Management**. Párizs, Franciaország
<https://waset.org/geography-and-environmental-management-conference-in-november-2020-in-paris>

2021. január 7–8. **International Conference on Humanities, Economics and Geography**. Tokió, Japán
<https://waset.org/humanities-economics-and-geography-conference-in-january-2021-in-tokyo>

IMPRESSZUM

KIADJA A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETI FÖLDRAJZI ÉS GEOINFORMATIKAI TANSZÉKE

TANSZÉKVEZETŐ DR. MUCSI LÁSZLÓ

6722 SZEGED, EGYETEM UTCA 2-6

TEL: 0662-544156; FAX: 0662-544158

geography.hu/hirlevel

ALAPÍTÓ: DR. MEZŐSI GÁBOR

FELELŐS KIADÓ: DR. GÉCZI RÓBERT

E-mail: robi@earth.geo.u-szeged.hu